

Colofon

Titel: Heilaarstraat 235
Erfgoedrapport Breda 43

Auteurs: drs. F.J.C. Peters, M. Craane (MA)
Kaarten: H. de Kievith
Redactie: drs. F.J.C. Peters
Eindredactie en autorisatie: drs. J.P.C.A. Hendriks

Veldwerk en uitwerking: J. Harmanus, D. Arssens, L. de Jonge MA, drs. F.J.C.Peters, A.
Peemen, vrijwilligers gemeente Breda
Senior archeoloog: drs. F.J.C. Peters

Ontwerp/Lay out: Studio Maaïke Klijn
Druk: Verhoek Printing Consultants

Issn: 2210-9552

© gemeente Breda, 2010
XXX Gemeente Breda

Directie Ruimtelijke Ontwikkeling
Afdeling Stedenbouw en Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda

Heilaarstraat (nabij 235)

Archeologische Opgraving

Drs. F.J.C. Peters & M.L. Craane MA
Bureau Cultureel Erfgoed

Erfgoedrapport Breda 43

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Ligging en aard van het terrein	4
3	Landschappelijke gegevens.....	6
4	Archeologische achtergronden	7
5	Doelstelling	8
6	Werkwijze	11
7	Resultaten	12
8	Conclusie	17
9	Literatuur	19
10	Afbeeldingenlijst	20

Bijlage 1: Sporenlijst

Bijlage 2: Vondstenlijst

Bijlage 3: Alle sporenkaart

1 Inleiding

In januari 2008 is een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven door BAAC bv uitgevoerd op de locatie Heilaarstraat nabij 235 in de gemeente Breda (afb. 1). De resultaten van dit onderzoek gaven aanleiding tot een voortzetting van het onderzoek door middel van een archeologische opgraving in het meest door bodemingrepen bedreigde zuidwestelijke deel van het plangebied. Deze archeologische opgraving werd uitgevoerd op 2 juli 2008 door het Bureau Cultureel Erfgoed (BCE) van de Gemeente Breda.

Het inventariserende veldonderzoek had tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied door middel van proefsleuven.¹ Daarbij zijn sporen aan het licht gekomen behorend bij een linie uit de Spaanse tijd (en sporen uit de middeleeuwen).² Van de sporen uit de Spaanse tijd kon de aard en omvang niet voldoende worden vastgesteld.

In een selectiebesluit is een deel van het plangebied vrijgegeven, een deel van het plangebied wordt beschermd en het deel van het plangebied dat bebouwd gaat worden is aangemerkt voor nader onderzoek (afb. 2).³

Het nader onderzoek werd uitgevoerd met de aanvulling op PvE 2007/23⁴. Doel is de aard en omvang van de sporen uit de Spaanse tijd binnen het onderzoeksgebied vast te stellen. Niet in de aanvulling genoemde zaken werden afgewerkt conform PvE 2007/23.

Administratieve gegevens:

Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Breda
Plaats	Breda
Toponiem	Heilaarstraat nabij 235
Objectcode	BR-97-08(b)
Noord-coördinaten	109.798 / 399.918 109.866 / 399.923
Zuid-coördinaten	109.868 / 399.843 109.803 / 399.839
Kaartblad	44C
Onderzoeksmeldingsnr.	29627
Opdrachtgever	Gemeente Breda, Bureau Cultureel Erfgoed
Bevoegd gezag	Gemeente Breda, drs. Johan Hendriks
Uitvoerder	Gemeente Breda, Bureau Cultureel Erfgoed
Senior archeoloog	drs. Erik Peters
Veldteam	Django Arssens, John Harmanus, drs. Erik Peters

¹ Peters, F.J.C 2007. Programma van Eisen Breda Heilaarstraat nabij 235 IVO-Proefsleuven, gemeente Breda. Breda (Programma van Eisen 2007/23)

² Tump, M., Kalisvaart, C.C. & de Vries, L. 2008. Breda; Heilaarstraat; Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. BAAC rapport A-07.0475. 's-Hertogenbosch: BAAC bv

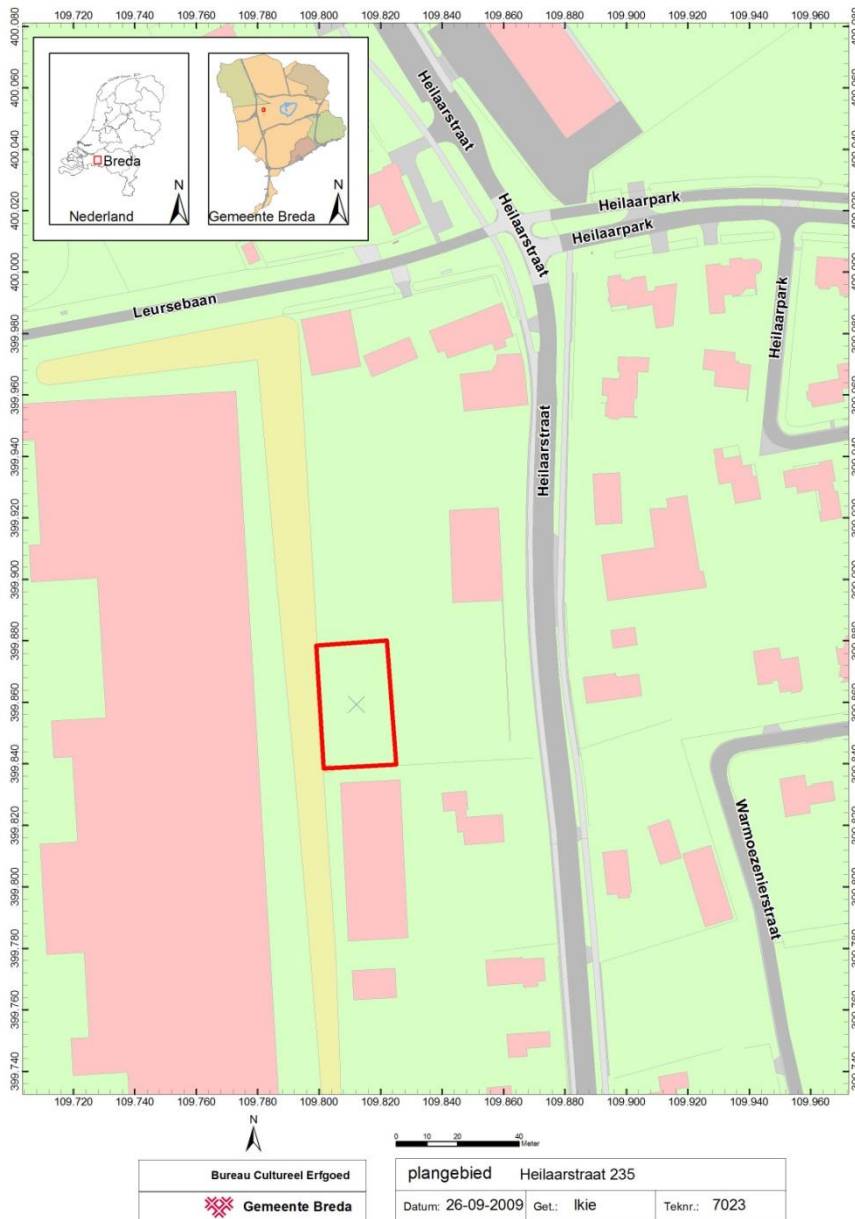
³ Peters, F.J.C 2008. Erfgoedbesluit 2008/13 Breda Heilaarstraat nabij 235 IVO-Proefsleuven, gemeente Breda. Breda.

⁴ Peters, F.J.C 2007. Aanvulling op Programma van Eisen Breda Heilaarstraat nabij 235 IVO-Proefsleuven, gemeente Breda. Breda (Programma van Eisen 2007/23).

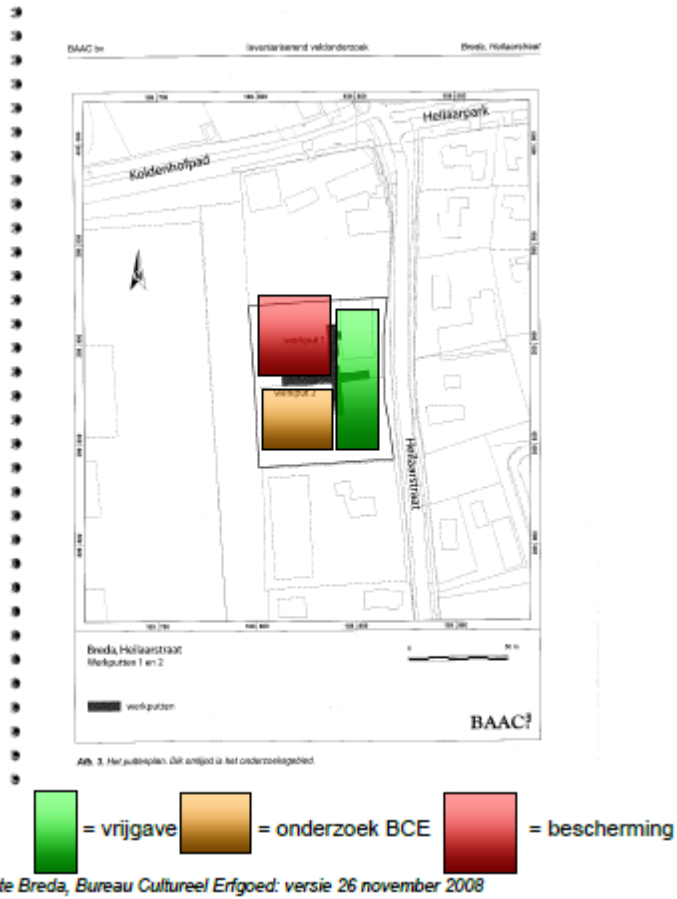
2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied Heilaarstraat (afb. 1) is gelegen ten westen van het huidige stadscentrum van de Gemeente Breda in de wijk Princenhage. De locatie betreft de kadastrale percelen PCH00 P2434 en 2435 die zijn gelegen tussen Heilaarstraat 211 en 235. De onderzoekslocatie wordt dan ook in het noorden en zuiden door deze kadastrale grenzen begrensd. De oostelijke grens van de onderzoekslocatie wordt gevormd door de Heilaarstraat. De westelijke grens wordt gevormd door de bebouwing op het terrein van de IABC.

Het terrein bestaat uit een schoolterrein en schoolgebouwen. Er is nieuwbouw voorzien binnen de onderzoekslocatie.

Afbeelding 1. Plangebied Heilaarstraat 235 op topografische ondergrond.

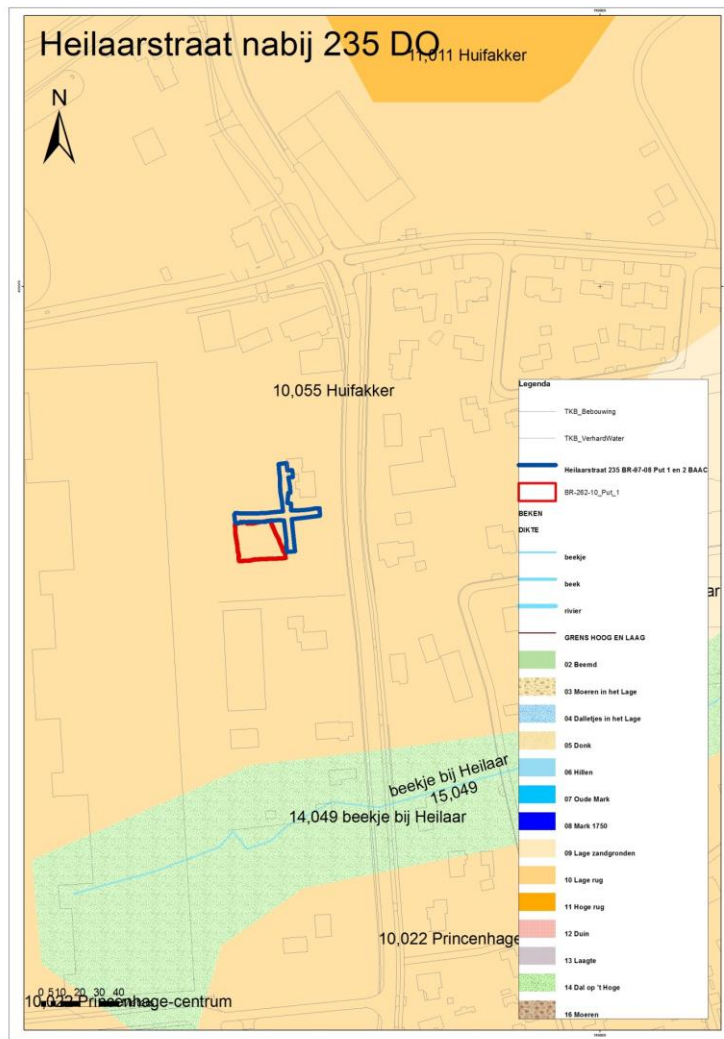

Afbeelding 2: Zones uit selectiebesluit.

3 Landschappelijke gegevens en historische context

Op de bodemkaart in archis (<http://archis2.archis.nl>) is het plangebied gekarteerd als hoge zwarte enkeerdgrond (zEZ23). Dit bestaat uit lemig fijn zand. De grondwatertrap is ten hoogte van het plangebied VII. Bij grondwatertrap VII wordt het plangebied geclassificeerd als vrij matige zandbouwlandgrond en slechte graslandgrond⁵.

Het plangebied (afb. 3) is gelegen op de lage dekzandrug 'Huifakker' (3L5 / 10.055⁶). Ten zuiden van het plangebied bevindt zich het beekdal 'zijdal van de Heilaar' (14.049). Ten noorden van het plangebied bevindt zich de hoge dekzandrug 'huifakker' (10.055).⁷

Afb.3 Landschappelijke situatie (put 1 en 2 in blauw, put 3 in rood).

Aan de oostzijde van de Heilaarstraat lag op basis van de Kaart van Buurstede in 1657 het Heilaarsheike. De ligging hiervan komt overeen met de 'Gemeente van Heilaar' (34.037)⁸. In het plangebied lag de buitenwal die in 1637 is opgeworpen⁹. Hiervan zouden aan de westzijde van het plangebied nog sporen aanwezig kunnen zijn.

⁵ STIBOKA 1964, 60

⁶ Nummering verwijst naar Leenders, K.A.H.W. 2006. Daar is nadere informatie te vinden over de onderwerpen waarnaar hier met een nummer wordt verwezen.

⁷ Leenders, K.A.H.W., 2006. Cultuurhistorische Landschapsinventarisatie Gemeente Breda. Breda

⁸ Leenders, K.A.H.W. 2006

⁹ Leenders, K.A.H.W. 2006

Ten noorden van het plangebied heeft de Leurse Baan (23.006) gelopen, een doorgaande weg¹⁰. Ten noordoosten van het plangebied, noordelijk van de doorgaande weg, ligt het landgoed Heilaar. Aan de oostgrens van het gebied, de Heilaarstraat, lag een lokale verbindingsweg, de Kerkweg naar Burgst (24.010). Aan de oostzijde van het plangebied zouden hiervan nog (karren)sporen kunnen worden aangetroffen.

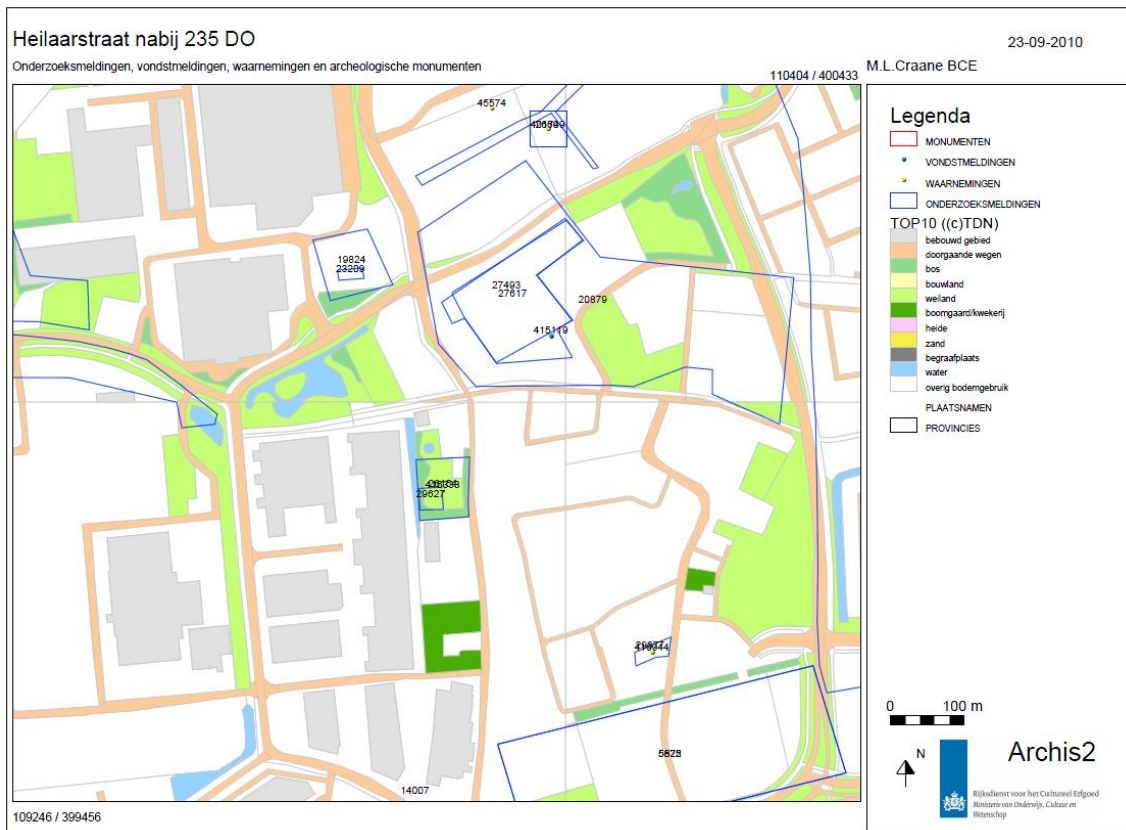
Zowel aan de overzijde van de Heilaarstraat als ten noorden van het plangebied staat op de kaart uit 1832 bewoning aangegeven.

4 Archeologische achtergronden

Uit het plangebied zelf zijn behalve de bij het IVO-P door BAAC bv uit 2008 behorende waarneming (416333) en onderzoeksmelding (26154) geen onderzoeken en vindplaatsen bekend (afb. 4).

Tijdens het IVO-P onderzoek zijn vooral sporen van een linie aangetroffen, vermoedelijk de linie uit 1637. Er is tijdens dit onderzoek ook een kuil met een deel van een paardenskelet uit vermoedelijk dezelfde periode aangetroffen.

In de omgeving van het plangebied is een groot aantal onderzoeken bekend. Bij deze onderzoeken zijn onder andere ijzertijd nederzettingen (OM-melding 2416/10011/13962/20879/27617, waarneming 45574, vondstmelding 415119), middeleeuwse nederzettingen (OM-melding 5575/5822) en een deel van de linie uit de Spaanse Tijd gesignaleerd (OM-melding 19824/23209).

Afb. 4. Archiskaart met archeologische monumenten, onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen.

Tijdens grootschalig archeologisch onderzoek in Breda-West (Moskes, Steenakker, Huifakker en Emerakker) en op het tracé van de HSL/A16 (o.a. Prinsenbeek) werden bewoningssporen aangetroffen die dateren vanaf de steentijd tot in de middeleeuwen en nieuwe tijd.¹¹ Het gebied blijkt vooral vanaf de bronzen- en ijzertijd tot en met de middeleeuwen vrij intensief en mogelijk vrij continu bewoond te zijn geweest.

¹⁰ Leenders, K.A.H.W. 2006

¹¹ Koot en Berkvens 2004 en Kranendonk e.a. 2006.

5 Doelstelling

Archeologisch onderzoek in West-Brabant is tot voor kort vrijwel uitsluitend gericht geweest op de ontwikkeling van de laatmiddeleeuwse stadskernen.

Onderzoek naar de plattelandsbewoning uit het verleden is pas sinds 1995 van de grond gekomen. Ten westen van Breda is sinds 1998 archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de bewoning in relatie tot het landschap centraal staat. Er wordt gekeken naar nederzettingdynamiek en het ontstaan van het cultuurlandschap.

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Spaanse tijd van groot belang.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

De volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen zijn geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden:

- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Hoe is het gebied gebruikt vanaf de middeleeuwen? Is er sprake van middeleeuwse bewoning?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een plaggendeek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Is er bebouwing aanwezig geweest?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen dient aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Het onderzoek betreft een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) ter plaatse van de voorgenomen zone met bodemingrepen. Bij het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen richtinggevend:

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij?
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?
- Welke dieren (gedomesticeerd en wild) kwamen in de nederzetting zelf of in de omgeving daarvan voor, zowel op het land als in het water, wat was de aard van de relatie van de mens met deze dieren en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens ter plaatse van de archeologische vindplaats?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest enkelvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist

uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.

- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Op basis van het inventariserende veldonderzoek dient uitspraak te worden gedaan over de eventuele aanwezigheid van archeologische relicten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen, op basis waarvan vervolgens een selectieadvies opgesteld wordt. In dit advies kunnen maatregelen voor vervolgonderzoek en eventueel behoud worden opgenomen. Het definitieve selectiebesluit is voorbehouden aan het bevoegd gezag, het Bureau Cultureel Erfgoed van de gemeente Breda.

6 Werkwijze

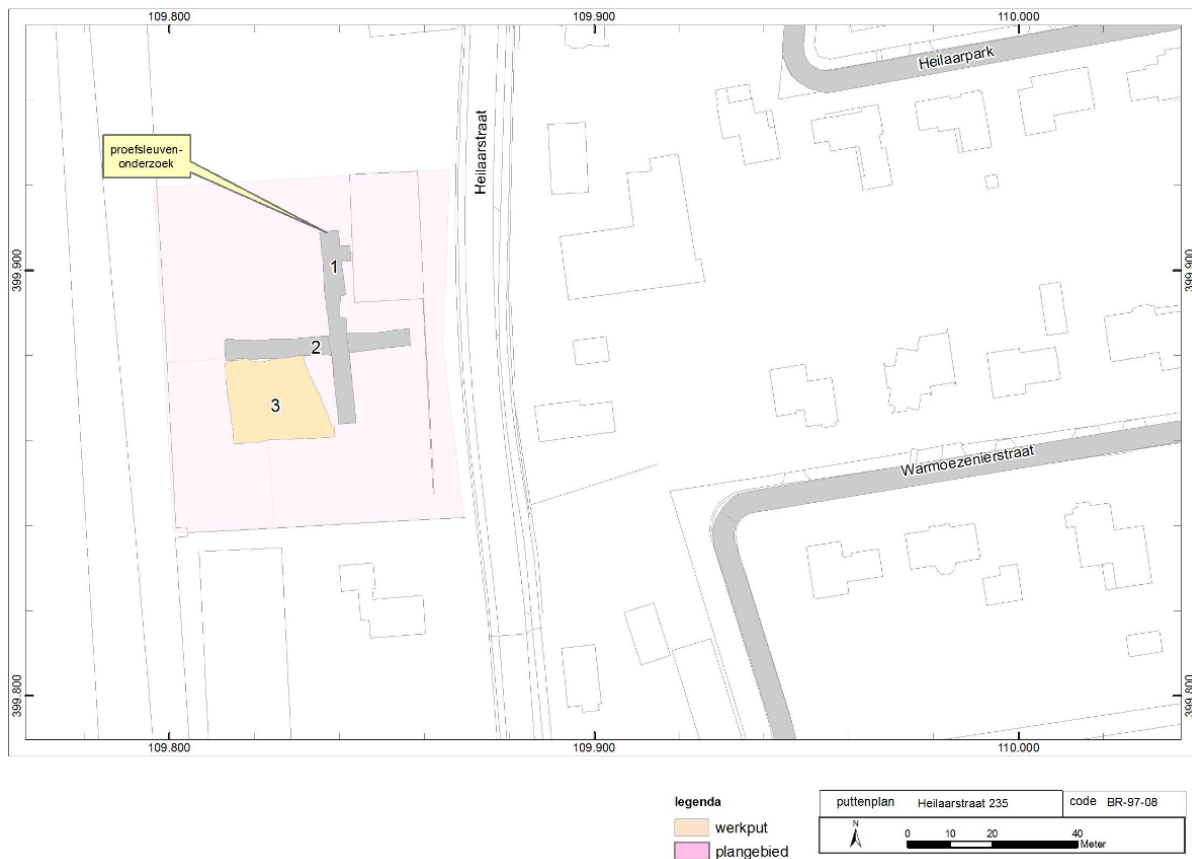
Tijdens de archeologische opgraving is het terrein onderzocht door middel van een werkput (werkput 3, afb. 5) met een lengte van 20 meter en een breedte van 20 meter. Het centrale deel van circa 12 x 12 m was niet toegankelijk. Hierop waren bomen en struiken aanwezig, waarvoor nog geen kapvergunning was verkregen. Na aanleg van de put werd geoordeeld dat onderzoek van het centrale deel na kap van de bomen niets zou toevoegen aan de kennis van het terrein.

De werkput is noord-zuid georiënteerd en is aangelegd op het westelijke gedeelte van het terrein, daar waar de bodemingrepen zijn gepland.

Met een graafmachine met gladde bak is een archeologisch leesbaar vlak aangelegd met een totale oppervlakte van ongeveer 250 m².

Het vlak is gefotografeerd, gewaterpast en getekend. De vlakhoogtes zijn om de vijf meter gemeten langs de meetlijnen in de put met een tussenafstand van vier meter. Het vlak en de stort zijn na aanleg met een metaaldetector afgezocht. Het oostelijke profiel en een deel van het noordelijk profiel van de werkput zijn gedocumenteerd. Alle sporen in de werkput zijn gecoupeerd, gedocumenteerd en afgewerkt.

De meetlijnen zijn via vaste punten net buiten de werkput door landmeters nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.1.

Afbeelding 5. De locatie van de werkputten aangegeven in huidige topografie. Put 1 en 2 betreffen het IVO-P door BAAC bv uit januari 2008. Put 3 betreft de archeologische opgraving door BCE uit juli 2008.

7 Resultaten

7.1 Ondergrond en stratigrafie

De bodemopbouw van het plangebied is in het rapport van BAAC afdoende beschreven¹². In het voorliggende onderzoek zijn eveneens profielopnamen gemaakt, die bevestigen het bestaande beeld. Samenvattend is er sprake van een podzolbodem, waarbij de A-horizont regelmatig zo verstoring is geweest voor de B-horizont, dat daar nauwelijks meer iets van over is. Er is een A/Bp/C opbouw, danwel een A/Cp opbouw.

7.2 Sporen en structuren

Tijdens de archeologische opgraving zijn er vijf spoornummers uitgedeeld. Alle sporen zijn greppels. Spoor 1 (afb. 6) is een noord-zuid georiënteerde greppel met een donker bruingrijze, lichtgeelgrijs gevlekte vulling. Het spoor wordt verstoord door een drainage. Spoor 1 snijdt spoor 2 en is dus jonger. Spoor 1 sluit deels aan op context 16 van put 2 uit het inventariserend veldonderzoek.

Spoor 2 (afb. 7) is een greppel met een donkere, zwartgrijze vulling. Spoor 2 wordt doorsneden door spoor 1 en is dus ouder dan spoor 1.

Sporen 3 en 4 (afb. 8) zijn twee greppels met respectievelijk een bruine en bruingrijze vulling. Sporen 3 en 4 sluiten deels aan op context 16 van put 2 uit het inventariserend onderzoek. De coupe door sporen 3 en 4 kon door het instorten van de coupewand niet getekend worden. De scheiding tussen sporen 3 en 4 kon daardoor in het profiel niet worden vastgesteld.

Spoor 5 betreft een greppel met een gevlekte bruingrijze en geelgrijze vulling. De greppel sluit aan op context 15 uit put 2.

Afb. 6. Doorsnede spoor 1.

¹² Tump et al. 2008, bijdrage drs. C.C. Kalisvaart

Afb. 7. Doorsnede spoor 2.

Afb. 8. Doorsnede spoor 3/4.

7.3 Vondsten

Tijdens de archeologische opgraving zijn drie vondstnummers uitgedeeld.

Eén vondstnummer (V20) komt uit spoor 1. Dit bevat een fragment van een gele baksteen, 6,5x4x? cm, type ijsselsteen, en een half porseleinen kopje (afb. 10), zeer klein formaat.

Uit spoor 3 zijn twee vondstnummers afkomstig (V10 en V19). Het gaat om een smalle, hoge pijpekop, geblakerd aan de binnenzijde, met hiel, maar het hielmerk is niet meer leesbaar door beschadiging.

Verder twee fragmenten roodbakkerend geglaazuurd aardewerk, een roodbakkerende niet geglaazuurde plavuis, een leisteinfragment en een vuurstenen klingfragment van 8,8 gram (afb. 11), met afgeknotte uiteinden, één van de scherpe zijden is versplinterd door het gebruik. Het klingfragment heeft een versplinterde werkrand en een hoekige vorm. Het is een vuurslag van een vuursteengeweer, waarschijnlijk uit een professioneel productiecentrum¹³.

7.4 Interpretatie

Het oudste spoor is stratigrafisch gezien spoor 2, dat aansluit op context 12 uit put 1 van het vooronderzoek. Dit spoor wordt oversneden door de sporen 1, 3, 4, 5 en context 11 uit werkput 1.

Een exacte datering ontbreekt, bij afwezigheid van vondstmateriaal.

De greppel met spoornummer 1 maakt samen met context 11 uit het vooronderzoek deel uit van de linie. Beide greppels komen niet overeen met het slotenpatroon dat op de kadastrale minuut uit 1824 aanwezig is. Ze komen wel min of meer overeen met de bekende ligging van de linie (afb. 9). Ook de datering van het materiaal (NTA/NTB) komt hiermee overeen. Of spoor 1 en context 11 gelijktijdig in gebruik zijn geweest, kon niet worden vastgesteld.

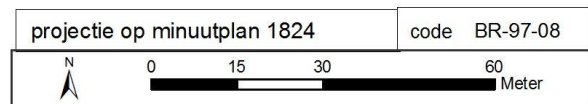
Sporen 3 en 4, samen met context 16 uit werkput 2, dateren op grond van het vondstmateriaal uit dezelfde periode (NTA/NTB) als spoor 1 en context 11. De vorm duidt op een versterking (vermoedelijk een kampementje of wachtpost) bij de linie. Of sporen 3 en 4 en context 16 horen bij spoor 1, of context 11, of beide, kon niet worden vastgesteld.

¹³ Determinatie R. Houkes.

legenda

- 001 spoor
- put

Afb. 9 Projectie lijne en sporen op het kadastrale minuutplan uit 1824.

Afb. 10 Porseleinen kopje

Afb. 11 vuurslag

8 Conclusie

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen die in hoofdstuk 5 zijn weergegeven worden beantwoord. De aanwezige archeologische dataset kon helaas de algemene onderzoeksvragen die in hoofdstuk 5 staan vermeld niet beantwoorden.

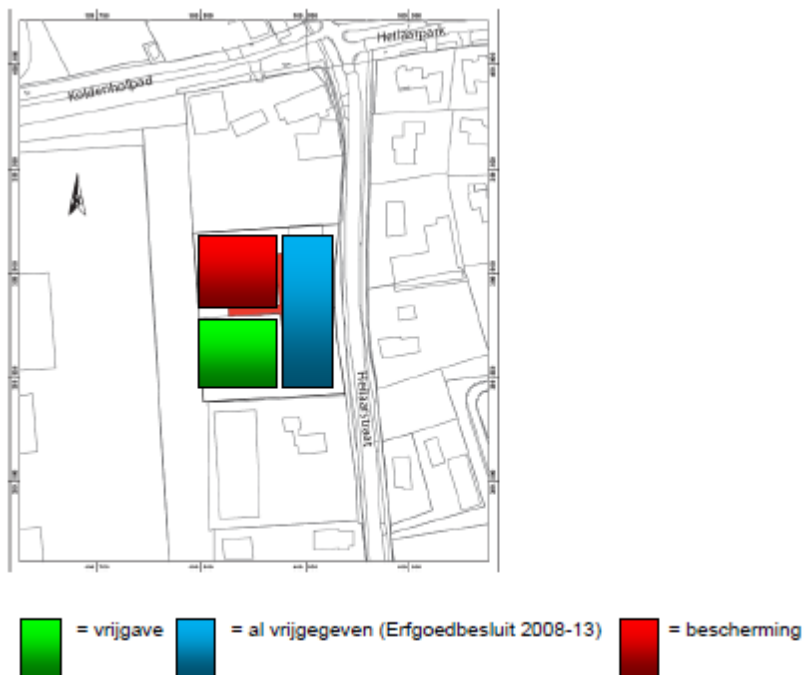
- *Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?*
Er zijn geen sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aangetroffen tijdens het onderzoek.
- *Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?*
Er zijn geen sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen tijdens het onderzoek.
- *Hoe is het gebied gebruikt vanaf de middeleeuwen? Is er sprake van middeleeuwse bewoning?*
Er is tijdens het veldonderzoek een greppel aangetroffen, die mogelijk uit de late middeleeuwen dateert. Tevens is er een oude akkerlaag zichtbaar in de bodemprofielen, dus mogelijk is het gebied in de late middeleeuwen als akkerland bewerkt.
- *Zijn er sporen van ontginning aanwezig?*
In de bodemprofielen is een oude akkerlaag aanwezig bovenop de C-horizont. Het gebied is ontgonnen en er is vruchtbare grond op het terrein aangebracht. Het is moeilijk vast te stellen wanneer deze ophoging heeft plaatsgevonden.
- *Is er sprake van een plaggendeek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?*
Er is sprake van een plaggendeek, maar hier is geen ontwikkeling of datering in te herkennen. Het betreft één oude akkerlaag.
- *Is er bebouwing aanwezig geweest?*
Er zijn geen sporen aangetroffen van bebouwing.
- *Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd?*
Er zijn tijdens de opgraving meerdere greppels aangetroffen, die behoren bij de linies uit de Spaanse tijd. Enkele van de greppels behoren tot een kleine versterking. Bij het inventariserende veldonderzoek zijn ook enkele paalsporen en kuilen uit de Spaanse tijd aangetroffen.
- *Zijn er nog andere (bewonings)sporen?*
Er zijn in het onderzoek geen andere sporen aangetroffen dan bovengenoemde en dan recente verstoringen.
- *Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?*
Tijdens het veldonderzoek zijn sporen aangetroffen van een greppel uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd en van een versterking bij de linie uit de Spaanse tijd. Deze versterking maakt de locatie waardevol.
De begrenzing van de versterking is aan de zuid- en oostzijde bepaald. Aan de westzijde loopt de versterking vermoedelijk buiten de perceelgrens door. In noordelijke richting is de begrenzing niet vastgesteld, omdat daar geen verstoring zou gaan plaatsvinden; er is voor gekozen om de sporen op dit deel van het perceel te beschermen.
De datering van de sporen ligt vermoedelijk rond 1637. Op afb. 9 is te zien hoe de vermoedelijke ligging van de linie uit 1637 vlak bij de aangetroffen sporen uitkomt. De greppels behoren vermoedelijk tot die linie; de andere sporen zijn vermoedelijk min of meer in dezelfde tijd aangelegd.

De context is de belegering van Breda in 1637, en de circumvallatie- en contravallatielinies die daarbij horen. Langs de linies zijn verscheidene versterkingen geplaatst. De gaafheid en kwaliteit van de aangetroffen sporen is in het inventariserend veldonderzoek en het erfgoedbesluit vastgesteld als middelhoog. Die kwalificatie kan gehandhaafd blijven.

- *Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?*
De uitspraken uit het erfgoedbesluit na afloop van het inventariserend veldonderzoek blijven van kracht: de waarde van de aangetroffen sporen is hoog.

8.2 Aanbeveling

De uitspraken uit het erfgoedbesluit na afloop van het inventariserend veldonderzoek blijven van kracht: het restant van het plangebied is behoudenswaardig (afb. 12) en dient te worden beschermd.

Afb. 12. Vrijgegeven en te behouden delen van het plangebied.

9 Literatuur

Bles, B.J., R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.

Centraal College van Deskundigen, 2006. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*, Gouda.

Koot, C. en R. Berkvens (red.), 2004, *Bredase Akkers Eeuwenoud. 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei* (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 102/ Erfgoedstudies Breda 1), Breda.

Kranendonk, P., P. van der Kroft, J. Lanzing & B. Meijlink (red.), 2006, *Witte vlekken ingekleurd. Archeologie in het tracé van de HSL*, (RAM 113) Amersfoort.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Peters, F.J.C., 2009. *Programma van Eisen, Pennendijk 44 Ulvenhout, Inventariserend veldonderzoek proefsleuven* (Programma van Eisen 2008-13), Breda.

Stiboka, 1964. *Toelichtingsboekje bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1 : 50 000. Kaartblad 50 West*, Stiboka, Wageningen.

Tump, M, L. Kalisvaart en L. de Vries 2008: *Breda Heilaarstraat*. Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. BAACrapport A-07.0475.

Websites:

www.watwaswaar.nl

www.archis.nl

10 Afbeeldingenlijst

Afbeelding 3: Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Afbeelding 4: www.archis.nl.

Afbeelding 9: www.watwaswaar.nl.

Bijlage 1: Sporenlijst (put 1 en 2 uit Ivo-Proefsleuven, put 3 uit dit onderzoek)

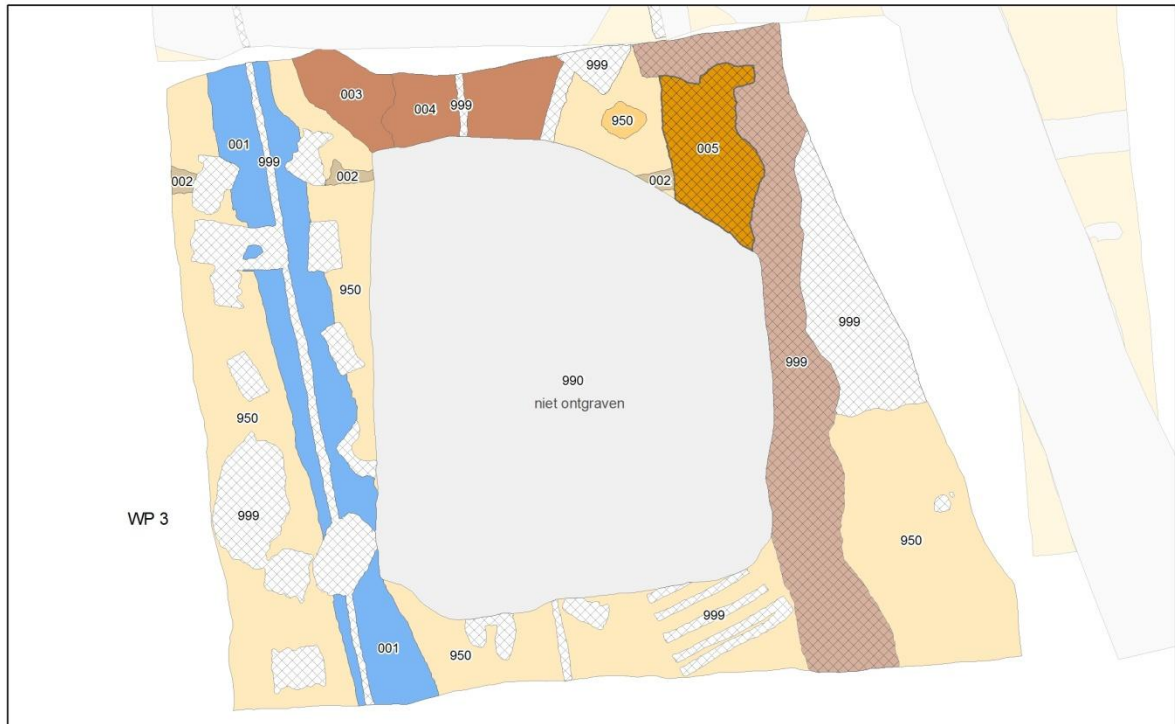
Put	Vlak	Spoor	Spoorraad (Vlak)	Begin_Dat	Eind_Per	Opmerking
1	1	0	matrix			basis spoor put
1	1	1	KL	1400	NTC	
1	1	2	KL		NT	
1	1	3	SL	1400	NTB	
1	1	4	GR		NT	
1	1	5	KL		NT	
1	1	6	GR	1400	NTA	
1	1	7	NAT			
1	1	8	KL		NT	
1	1	9	KL		NT	
1	1	10	GR		NT	
1	1	11	SL	1250	NTB	
1	1	12	GR	LME	NTB	
2	1	0	matrix			basis spoor put
2	1	6	GR	1400	NTA	
2	1	13	KL		NT	
2	1	14	KL		NT	
2	1	15	REC			
2	1	16	SL	1400	NTB	
2	1	17	NAT			
3	1	0	Matrix			Basis spoor put
3	1	1	GR		NT	Deel C 16 wp2
3	1	2	GR	LME	NT	C12 wp 1
3	1	3	GR		NT	Deel C16 wp2
3	1	4	GR		NT	Deel C16 wp2
3	1	5	GR	recent		C15 wp2
3	1	950	LG			
3	1	990	REC			
3	1	999	REC			

Bijlage 2: Vondstenlijst determinatielijst

(put 1 en 2 uit Ivo-Proefsleuven, put 3 uit dit onderzoek)

Barcode	Put	Vlak	Spoor	Spooraard	Vulling	Segment	Categorie	Aantal	Gewicht
BR-97-08.001CER	1	1	1	KL		1	1 CER	4	
BR-97-08.002FAU	1	1	1	KL		1	1 FAU		14
BR-97-08.003CER	1	1	3	SL		1	1 CER	2	
BR-97-08.004BWM	2	1	6	GR		1	1 BWM	2	
BR-97-08.004CER	2	1	6	GR		1	1 CER	1	
BR-97-08.005CER	1	1	11	SL		1	1 CER	2	
BR-97-08.005MTL	1	1	11	SL		1	1 MTL	1	
BR-97-08.006BWM	2	1	16	SL		1	1 BWM	2	
BR-97-08.006CER	2	1	16	SL		1	1 CER	1	
BR-97-08.010CPY	3	1	3	GR		1	1 CPY	1	
BR-97-08.019BWM	3	1	3	GR		1	1 BWM	1	
BR-97-08.019CER	3	1	3	GR		1	1 CER	2	
BR-97-08.019STN	3	1	3	GR		1	1 STN	1	
BR-97-08.019VST	3	1	3	GR		1	1 VST	1	
BR-97-08.020BWM	3	1	1	GR		1	1 BWM	1	1
BR-97-08.020CER	3	1	1	GR		1	1 CER	1	

Bijlage 3a: Alle sporenkaart

Allesporenkaart	Heilaarstraat 235	code BR-97-08
		

Legenda	
	greppel
	gracht/constructie behorend bij linie
	greppel/gracht linie
	verstorings
	natuurlijke bodem

Bijlage 3b: Alle sporenkaart Inventariserend veldonderzoek en opgraving

